

de authenticiteitsbewegingen de motor worden van een inhaalbeweging die Afrika wou inzetten op het Westen. In Zaïre werd deze hernieuwde modernisering samengevat in het programma en de slogan Objectif 80. Men was lid van Mobutu's MPR (*Mouvement Populaire de la Révolution*) van bij de geboorte. Iedereen die het programma van vooruitgang en modernisering ondertekende (vooral de stadsbewoners) was een *citoyen*. En iedereen moest een 'burger' worden. Tijdens de jaren zeventig en tachtig groeit Kinshasa dan ook uit van een koloniale stad van een half miljoen inwoners tot een metropool van meer dan zes miljoen, vooral door de immigratie van jongeren uit de rurale gebieden. De *Recours à l'Authenticité* van de Tweede Zaïrese Republiek ging ook gepaard met het nationaliseren (de zogenaamde

Zairisation) van voorheen blanke mijnen, plantages en ondernemingen. Straten werden herbenoemd, woorden als 'profiteur', 'leegloper' en 'dief' werden uit het officiële vocabularium geschrapt, het gebruik van cosmetica om de huid 'blanker' te maken en het haar te ontkroezelen werd verboden.² Het Afrikaanse erfgoed en de voorouderlijke traditie werden hierbij echter geëvalueerd in westerse termen. Enerzijds was de blanke de verdrukker die men had verdreven. Anderzijds keek men op naar de *expatrié*, wiens kennis en macht men bewonderde, wiens droom (*le nègre blanc*) door de leidinggevende minderheid aan de samenleving als een spiegel werd voorgehouden. De stedelingen benaderden de traditie vanuit het standpunt van de moderniteit: vanuit idealen als zelfverwezenlijking, emancipatie uit de

traditie, en consumptie. Ze waren op zoek naar een Afrikaanse identiteit, verschillend van diegene die hen door de kolonisator werd voorgehouden, maar ze bleven zich met de 'blanke' droom identificeren. Even ambivalent was daardoor de houding tegenover het dorpen en de dorpelingen (*villageois*): de dorpelingen vormde als het ware een stille bedreiging voor de droom van modernisering en vooruitgang (nu niet langer belichaamd in de *évolué* maar in de 'burger' of de *citoyen*). Net als in het koloniale tijdperk beschouwde de 'burger' het dorp als een achtergebleven ruimte van bijgeloof, hekserij, polygamie en het onaantastbare gezag van de ouderen, een antiruimte. De Afrikaanse tradities werden na meer dan een eeuw te zijn verbannen en misprezen, herontdekt, maar enkel vanuit een westers perspectief. Men zocht naar

INVOLVEMENT. FORCE COMMANDER DOES HAVE CERTAIN RESERVATIONS ON THE SUDDENNESS OF THE CHANGE O

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA

experimentele projecten, de 'clairières' waarover ik daarnet sprak. Die worden verdergezet, maar wij willen het spoor van de dialoog met de hedendaagse werkelijkheid niet verlaten. De vorm van *Rwanda 1994* is niet experimenteel, maar het is een vreemde, verrassende vorm.

ETCETERA: In het begin hebben we gesproken over een veelheid aan vormen. Drukt precies deze veelheid niet de moeilijkheid uit om over een thema als dit te spreken?

PIEMME: De veelheid aan vormen drukt het feit uit dat er geen 'hoofdtoegang' is tot de voorstelling. Men moet deze gebeurtenis benaderen doorheen partiële vormen die samenvloeien in de voorstelling. Van één enkele vorm die de hele voorstelling draagt, is geen sprake.

DELUCVELLERIE: Toch is er een dominerende vorm, die van het koor. *Rwanda 1994* wordt niet geschraagd door een schriftuur van het fragment of van de collage. In de hedendaagse toneelschrijfkunst >>

4 3

DA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

BARIL/DPKO/UNATIONS NEW YORK FROM: DALLAIRE/UNAMIR/KIGALI FAX NO: MOST IMMEDIATE-CODE CABLE

toegewezen: levenslang. Dan pas komt de buitenwereld te weten dat ook rond zijn proces zeer veel betwisting bestaat. Jean Kambanda is in beroep gegaan en trekt nu zelfs zijn zogenaamde schuldbekenenis in. Met een uitvoerig dossier wil hij bewijzen dat hij volledig misleid werd door de openbaar aanklager en de onderzoekers van het Rwanda Tribunaal en dat hij geen rechtvaardig proces heeft gekregen. In essentie komt zijn betoog erop neer dat hij, als regeringsleider die op dat ogenblik aan de macht was, wél de politieke verantwoordelijkheid voor de genocide mee op zich wil nemen, maar niét de strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Volgens Kambanda stond de interimregering destijds onmachtig tegen het geweld in het land. Zij kreeg geen vat op de losgeslagen militieën en op dat deel van de regeringssoldaten dat niet langer klassieke krijgsdaden verrichtte om het oprukkende RPF te bestrijden, maar koudweg onschuldige burgers, zowel Hutu als Tutsi, begon te vermoorden. In één adem voegt de voormalige eerste minister eraan toe dat ook het oprukkende Patriotisch Front (van de huidige Rwandese president Paul Kagame) medeverantwoordelijk is voor de tragedie van voorjaar 1994. Jean Kambanda wou naast zijn bekenenis over zijn eigen (politieke) verantwoordelijkheid, de ruimte om te getuigen, onder meer over

de rol en de verantwoordelijkheid van het RPF. Die ruimte heeft hij van het Rwanda Tribunaal (nog) niet gekregen. Integendeel. De rechters hebben zijn aanvankelijke schuldbekenenis zeer ruïng geïnterpreteerd en hem op grond daarvan strafrechtelijk veroordeeld. Verder klaagt Jean Kambanda aan dat hij geen vrije keuze van advocaat had en dat de beloofde bescherming van zijn vrouw en kinderen er niet is gekomen.

RECHT OP RECHT?

Het verloop van het proces Kambanda is illustratief voor de tekortkomingen van de internationale rechtspleging over het Rwandese drama. Vooreerst gaat alles zeer traag. Het Internationaal Tribunaal voor Rwanda heeft er bijzonder lang over gedaan om op kruissnelheid te komen. Oorzaken hiervoor zijn o.a. het slechte financieel en personeelsbeheer en het te snelle personeelsverloop van onderzoekers en openbaar aanklagers. Ten tweede heeft het Tribunaal van meet af aan af te rekenen gehad met druk van het nieuwe regime in Rwanda. Het regime van Kagame legt er zich maar node bij neer dat het Tribunaal niet in Kigali is gevestigd, en dat het voor meer bevoegd is geworden dan voor 'daden van genocide'. De noodzakelijke samenwerking